

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-27-9>

УДК811.111 : 81'42'373.2

ДМИТРОШКІН Д. Е.
Хмельницький національний університет

ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АМЕРИКАНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ЖАРГОНУ

У статті описано основні риси англійського спортивного жаргону. Увага зосереджена на американському спортивному медіадискурсі. Проаналізовано можливі способи перекладу англійського спортивного сленгу на українську мову, розкрито основні лексичні та стилістичні особливості перекладу в даній галузі. Наведено особливості функціонування спортивного жаргону поза межами спортивного медіадискурсу.

Ключові слова: жаргон, спорт, американський спортивний медіадискурс, образність, термін, переклад

DMYTROSHKIN D.
Khmelnitskyi National University

LEXICAL AND STYLISTIC FEATURES OF TRANSLATION OF AMERICAN SPORTS JARGON

The article deals with lexical and stylistic features of translation of American sports jargon. The author substantiates relevance of the research and provides major factors for the study of sports jargon. Basic features of American sports jargon and its functions have been described. The process of converting terms into jargon in sports discourse has been revealed. The following major feature of the use of sports jargon in discourse has been described: concise lexical form, expressiveness, sociolinguistic factors. Basic principles of sports jargon translation have been suggested.

The author emphasizes the following methods of translation: equivalent, descriptive translation, transcoding, calque, adaptation. The choice of the translation methods depends of the context, the kind of sport, and stylistic coloring. Using equivalent and adaptation translation have been suggested as the most appropriate methods. Contexts and situations, in which certain methods of translation should be applied have been analyzed and described. Irregular types of American sports jargon have been studied. Specifically, the author talks about jargon with the use of proper names (names of athletes and geographical names). Examples of this type of sports jargon in sentences have been provided. Word-formation principles and meaning of specific types of sport jargon have been analyzed.

The author suggests Ukrainian equivalents to such words and phrases. Emotional and coloring aspects of the use of American sports jargon have been revealed. Examples and choice strategies for certain translation of jargon have been analyzed. Attention should be specifically paid to the style of speech (emotional coloring) and the context (translation source). The following general requirements to translators and approaches to translation of American sports jargon have been singled out: to preserve the image/emotion; to choose a correct equivalent; to know the specifics of sports discourse and the kind of sport a translator works with; to be able to select an equivalent from a kind of sport that is popular in the society that speaks target language. Prospects of further research have been provided.

Key words: jargon, sport, American sports media discourse, expressiveness, term, translation

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Спортивна лексика – невід'ємна терміносистема, яка являє собою певний загальний варіант мовлення в мініатюрі, адже спорт залишається однією з сфер діяльності соціуму. Для багатьох американців спорт завжди був, є і залишатиметься чимось особливим, а команди, гравці, особистості виступають своєрідними іконами, на які моляться запеклі фанати. Так, наприклад, дві найпопулярніші бейсбольні команди New York Yankees і Boston Red Sox стали своєрідним культом, а за грою цих команд спостерігають десятки мільйонів вболівальників. Тому не дивно, що лексикон, зокрема жаргон, який вживається під час трансляції цих матчів коментаторами, гравцями, проникають у мову і стають загальноживаними словами

Жаргон – мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі.

Аналіз досліджень та публікацій

В останній час поступово зростає кількість наукових праць, присвячених особливостям мови різноманітних видів спорту як в українському (Л. Карпець, Ю. Струганець Л. Бардіна, О. Боровська, Л. Назаренко, М. Паночко, І. Процик, І. Янків та ін.) так і в зарубіжному (Н. Валгіна, О. Гуреева, Р. Попов, В. Богуславська та ін.) мовознавстві. Однак, основна увага таких досліджень приділена спортивній лексиці та термінології. Спортивний жаргон, зокрема американський, досі залишається мало вивченим.

Формулювання цілей статті

Мета роботи - дослідження лексичних особливостей утворення спортивного жаргону, образність, яка закладена в нього, та аналіз можливих шляхів перекладу спортивного жаргону на українську мову.

Виклад основного матеріалу

Жаргоном можна назвати частину мови, що складається з дуже інформативних фраз та слів [3]. Подібні слова зазвичай використовуються в певному контексті певною групою людей. Оскільки жаргон зазвичай виникає у групі професіоналів, він є і у спортсменів, і всіх тих, хто прямо чи опосередковано пов'язаний зі спортом. Насьогодні питання американського спортивного жаргону дуже актуальне, зокрема через зростання ролі англійської мови та популярність американської культури. Тому ця тема є досить актуальною.

Жаргонізми, що зустрічаються в спортивному дискурсі, характеризуються своєю влучністю висловлювання, різноманітністю та, іноді, несподіваністю. Не просто бути перекладачем у спортивній сфері. Це вимагає від спеціаліста особливих знань та підготовки саме у сфері спорту. Тут перекладач може мати труднощі саме через незнання спортивного жаргону чи специфіки спорту взагалі. Для успішного виконання перекладу в цій галузі, фахівцю доведеться мати не лише навички швидкого перекладу, але цікавитися спортивними подіями (можливо, навіть самому займатися цим спортом), ну і, звичайно ж, спілкуватися із фахівцями.

Спортивним жаргоном ми вважаємо лексичні одиниці та вирази, які використовують спортсмени, спортивні коментатори та аналітики замість звичних, загальноприйнятих спортивних термінів і понять.

Важливість дослідження саме американського спортивного жаргону та особливостей його перекладу пояснюється наступними факторами:

1) широке вживання спортивного жаргону в засобах масової інформації. Спортивний жаргон часто використовується авторами статей та репортажів для надання тексту образності та привертання уваги спортивних фанатів;

2) широке вживання в побуті. Надзвичайна популярність спорту в США сприяє процесу детермінологізації спортивних термінів та жаргонізмів – проникнення їх в інші сфери життя та побуту нації;

3) цікаві способи утворення. Американський спортивний медіадискурс характеризується утворенням оказіональних неологізмів, які часто закріплюються в сфері спортивного жаргону та утворені за незвичними, або малопродуктивними моделями словотвору. Такі лексичні утворення є цікавими з точки зору дослідження англійської мови, лексикології та перекладацького аспекту, адже для адекватної передачі таких лексичних одиниць перекладач повинен бути обізнаним із специфікою їх утворення;

4) перекладач часто матиме справу зі спортивним жаргоном при перекладі американського “контенту”. Вище згадувалося про те, що спортивний жаргон широко проникає в побут американців, однак таке проникнення відбувається не лише в побутову сферу, а й в інші, зокрема в політику, економіку. Спортивний жаргон можна часто почути у кінофільмах, побачити в друкованих виданнях, рекламних салоганах тощо.

В даному дослідженні необхідні виділити дві основні характеристики спортивного жаргону:

1) Використання професійного жаргону обмежене [2] (ним володіє лише невелика група людей, що працюють за одним фахом, або займаються одним видом діяльності), але популярність спорту в США робить ареал використання спортивного жаргону необмеженим. Тобто, в американському медіапросторі можна вільно використовувати спортивний жаргон фактично в будь-якій сфері життєдіяльності людини.

2) Звичайний спортивний термін при переході в іншу сферу стає спортивним жаргоном. Те що власне в сфері спорту не є жаргоном, а лише звичайним терміном або поняттям, автоматично вважається жаргоном, або сленгом, якщо використовується в інших сферах – людина, що використовує спортивні терміни в своєму спілкуванні звучить як людина, що насичує своє мовлення розмовним сленгом, робить мовлення більш забарвленим.

Усі вищезгадані особливості необхідно враховувати при перекладі текстів. Що містять в собі спортивний жаргон або терміни.

Дослідження виявило наступні риси американського спортивного жаргону:

1) Стисла лексична форма – для простоти викладення матеріалу або швидкого мовлення спортивного коментатора. Наприклад: *chirp: to trash talk the opposing team*. Буквально – цвірінькати, щебетати. В українській мові цьому дієслову відповідає вираз – *словесна перепалка*.

2) Експресивність – для виокремлення певних якостей спортсмена або команди. Наприклад: *sieve: a goaltender who allows a lot of goals, usually referred to as being full of holes*. В українській мові маємо відповідник «*решето*»

3) Соціолінгвістичні фактори – різноманітні екстралінгвальні явища або інформація, історія спорту або нації, традиції. Така риса спортивного жаргону вимагає від перекладача неабиякої обізнаності в даній сфері та пошуку додаткової інформації задля здійснення адекватного перекладу. Наприклад: *Uncle Charlie: curveball pitch*. Буквально – кручена подача (бейсбол). Часто цей вираз використовується для позначення будь яких дій або вчинків, що ставлять іншу людину в незручне або скрутне становище. В українській мові використовується відповідник – *поставити кому підніжку*.

В теорії та практик перекладу існують різні підходи до перекладу жаргону [1]. З огляду на основні риси та особливості американського спортивного жаргону, ми виділяємо наступні основні шляхи його перекладу:

- 1) переклад за допомогою еквіваленту (найбільш правильний підхід, однак в мові перекладу не завжди можна підібрати еквівалент-жаргон);
- 2) описовий переклад (може бути задовгим та порушувати структуру тексту мови оригіналу) / вилучення жаргону (приводить до втрати експресивності);
- 3) транскрибування, транслітерація (завжди буде зрозумілий лише тим людям, які займаються конкретним видом спорту);
- 4) калькування (значною мірою залежить від контексту);
- 5) наближений переклад (адаптування перекладу під спортивні уподобання україномовного суспільства, підбір еквівалентів із видів спорту, зрозумілих нам).

Для використання еквіваленту, перекладач повинен володіти необхідними знаннями у конкретному виді спорту, або консультиватися із фахівцями. Однак, це найбільш вдалий спосіб перекладу, адже таким чином перекладач зберігає стиль мовлення, експресивність і, часто, лексичну форму. Наприклад: *pillows: the goaltender's leg pads* – “дивани” (щитки воротаря в хокеї); *brick* – в молоко (невлучний кидок в баскетболі); *cookie* – подарунок (несильна подача в бейсболі, яку легко відбити). Нажаль, знайти еквівалент до спортивного жаргонізму в мові перекладу часто неможливо, тому перекладач може вдаватися до описового перекладу. Наприклад: *clapper* – сильний удар клюшкою із замахом (хокей); *mustard* – швидкий, сильний кидок (бейсбол), *chiclets* – зуби (хокей). Як ми бачимо із цих прикладів, описовий переклад – єдиний правильний спосіб перекладу, адже багато спортивних понять неможливо адаптувати під види спорту, популярні в нашій країні. Дослівний переклад або транскодування зроблять такий текст абсолютно незрозумілим.

Говорячи про транскодування (транскрибування, транслітерація), варто зазначити, що такий спосіб перекладу спортивного жаргону використовуються для суто американських видів спорту, які в нашій країні непопулярні і нерозвинені, а також для низки термінів, відповідника яких не існує навіть у популярних у нас видах спорту, наприклад: *hit* – хіт (вдалий удар биткою в бейсболі); *slam dunk* – слемданк (вкладання м'яча кошик руками (баскетбол)). З наведених прикладів ми бачимо, що при транскодуванні спортивний жаргонізм залишатиметься зрозумілим лише фахівцям у конкретному виді спорту. Описовий переклад ніколи не використовується для таких лексем, оскільки він є занадто розлогим і порушує структуру тексту оригіналу або нагромаджує мовлення спортивного коментатора. Теоретично, слово *hit* можна перекладати “удар”, однак в різних видах спорту поняття удару трактується по-різному. В тому ж бейсболі, окрім вдалого удару по м'ячу, слово *hit* може позначати удар суперника (фізичний). Саме тому його доцільно перекладати за допомогою транскодування для виокремлення його специфічного значення.

Калькування використовується для спортивних жаргонізмів, які передають образ, явище, або принцип функціонування, які можна спроектувати на українську мову і отримати той самий образ. Наприклад: *butterfly* – метелик (стиль гри голкіпера в хокей – відповідно до рухів, зокрема руками, нагадує рух крил метелика); *to park the bus* – поставати/припаркувати автобус (футбольний жаргон, позначає гру в “глухий” обороні – наче на дорозі перед суперником поставили автобус і він не в змозі пройти вперед). Такий спосіб перекладу має переваги використання еквіваленту та збереження образності, однак такі жаргонізми будуть зрозуміли лише фахівцям.

Наближений переклад, або адаптування під реалії україномовного населення – найкращий спосіб, якщо перекладач намагається уникнути розлого описового перекладу або калькування, яке робить переклад зрозумілим лише для вузького кола людей. Використовуючи наближений переклад, перекладач повинен чітко розуміти значення спортивного жаргонізму в мові оригіналу, та знатися на видах спорту, популярних серед україномовного населення для адекватної передачі самого поняття та образності висловлювання. Наприклад: *game of inches*. Дослівно – гра на кожному дюймі полю. Використовуються в американському футболі для позначення жорсткої боротьби та повної самовіддачі спортсменів. Адаптувавши цей вираз під реалії звичного нам футболу. Можемо перекласти його як “боротьба на кожному метрі /сантиметрі поля”. Інший приклад з американського футболу, який є абсолютно незрозумілий українцям – *fourth-and-goal*. Даний вираз позначає ігрову ситуацію, в якій атакуюча команда має останню спробу в атаці, при якій вони повинні перетнути залікову лінію. В іншому випадку м'яч перейде до суперника. Часто цей вираз використовується в інших сферах для позначення вирішального моменту або прийняття вирішального рішення. Українською мовою його можна перекласти як “пан або пропав” або “вирішальний удар”.

Також при перекладі спортивного жаргону необхідно зважати на полісемію слів та на вид спорту, в якому даний жаргон використовується. Наприклад: низький удар, при якому м'яч проходить по газону або “косити траву” можна перекласти як *worm burner* або *drive*. Однак потрібно зважати на те. Що перше використовується в бейсболі, а друге – в футболі. Якщо ж “косити траву” означає вдарити повз м'яч і зачепити траву, то жоден із цих виразів не підходить для перекладу. Слово *wood* в спортивному жаргоні може перекладатися як ключка і як битка – переклад залежить від виду спорту.

Часто в спортивному жаргоні використовуються власні назви, імена спортсменів. Топоніми. Їх переклад вимагає від перекладача додаткового пошуку інформації задля здійснення адекватного перекладу. При перекладі таких жаргонізмів можуть використовуватися різні способи. Наприклад: *Panenka* – Паненка (легкий удар в футболі, при якому м'яч плавно опускається на землю); *Smashville* – потужна гра команди з міста Нешвіл (утворено за допомогою злиття слів *to smash* і *Nashville*, наприклад *we're going to Smashville* –

ідемо зрати в *Нешвіл і легко там не буде*); *kronwalled* - "розмазаний" по борту (утворено від імені хокеїста Niklas Kronwall, який славився виконанням жорстких силових прийомів на борту, наприклад: *he was kronwalled along the boards – його просто розмазали по борту*).

Інший аспект перекладу спортивного жаргону – правильний вибір образності та емоції. Часто такі лексеми можна перекласти, з лексичної точки зору, правильно, але помилитися при виборі образу, закладеному в них. Наприклад: *hose* – рука бейсболіста, якою він виконує кидки. Таке слово можна перекласти як "гармата". Але в такому випадку це слово набуває образу сильної руки, надзвичайно потужного кидка, хоча в оригіналі такого образу не закладено. Правильним еквівалентом буде "робоча рука", що є абсолютно нейтральним з точки зору образності емотивного забарвлення.

Іншим таким прикладом є жаргонізм *moonshot*, який означає сильний удар за межі стадіону, що приносить команді очки (бейсбол). Часто так описують удар, при якому м'яч вилітає по високій траєкторії. В українській мові є еквівалент "по горобцях", однак він завжди несе в собі негативне значення і позначає невдалий удар значно вище воріт, тому є абсолютно неправильним варіантом перекладу в даному випадку.

Аналогічним прикладом є жаргонізм *wheels*, що позначає ноги. Перекладач може спробувати провести аналогію із педалями (що часто відбувається в українській мові). Однак це буде помилкою, оскільки "педали" завжди несе в собі дещо негативне забарвлення, в той час коли в англійській мові слово *wheels* є нейтральним. Наприклад: *wheel play* – ігровий момент, в якому необхідно швидко бігти на м'яч:

He drives a wheel play – він змусив суперника бігти на м'яч (ніколи не крутити педали, це звучить грубо і некоректно)

Існують випадки, коли перекладач повинен орієнтуватися на контекст та ситуацію при виборі того чи іншого відповідника. Для прикладу розглянемо слово *rylon*, що буквально позначає незграбного гравця. Залежно від того, де і для кого здійснюється переклад, слово *rylon* можна перекласти як:

1) незграба (нейтральний відповідник із втратою образу найчастіше буде використовуватися при перекладі в офіційному стилі для публікації в пресі, Інтернет ресурсах тощо);

2) ... його обходять наче стовпчик (більш характерно для мовлення коментатора або аналітика при аналізі матчу);

3) бадиль (груба форма еквіваленту, що використовується при розмові спортсменів і ніколи не в офіційному стилі).

Велика кількість спортивних жаргонізмів проникла в повсякденне мовлення та використовується як ідіоматичні вирази та передають образність. Для здійснення їх адекватного перекладу перекладач повинен володіти додатковою інформацією та знати походження таких слів та виразів. Наприклад: *to score* – затягти когось в ліжку (в спорті – забити гол); *curveball* – поставити комусь підніжку (в спорті – кручена подача); *no soup for you* – а тобі, малече, кашки не дамо / а тобі зась (популярний вираз американського спортивного коментатора, який він використовує, коли говорить про заблокований кидок в баскетболі). В Україні один із спортивних коментаторів часто використовує фразу "добрий вечір, я диспетчер" в подібних ситуаціях, тому при перекладі чи адаптації спортивного жаргону можемо використовувати такі вирази, як такі, що існують в нашому спортивному медіадискурсі.

Знання специфіки вживання та походження спортивного сленгу необхідні у випадках, коли така лексема використовується в мовленні для досягнення каламбуру або гри слів. У більшості таких випадків зберегти гру слів при перекладі просто неможливо, тому перекладач повинен адаптувати використанні образи під реалії мови перекладу. Наприклад слово *ballpark* – стадіон (бейсбольний). Популярність бейсболу в США вплинула на масове використання цього слова в побуті і з часом воно набуло значення приблизної суми, цифри. Так, наприклад, в популярному серіалі "Друзі", автори використали *ballpark* у діалозі, і досягли гумористичного ефекту в сцені де. Один із головних персонажів запитує свою подругу про кількість хлопців, які були у неї до нього:

- *I don't need the actual number, just a ballpark.*

- *Ok, it is definitely less than a ballpark.*

Для збереження гумористичного ефекту та відтворення гри слів можемо замінити поняття "стадіон" на "десяток". Таким чином гра слів буде зрозумілою для кінцевого реципієнта.

- *Мені не потрібна точна цифра, хоча б приблизно який десяток.*

- *Це точно менше ніж десяток.*

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, приходимо до висновку, що при роботі із матеріалом, що містить спортивні жаргонізми, перекладач повинен не просто відшукувати значення та переклад певного слова у словнику, а зважати на ряд факторів, перелічених у статті та завжди намагатися зберегти образність висловлювання, адже використання спортивних жаргонізмів, чи то в спортивних текстах, чи то текстах іншої тематики, завжди передбачає емоційне забарвлення. Проаналізувавши специфіку спортивних жаргонізмів та можливі шляхи їх перекладу, головними вимогами до перекладу такої лексики вважаємо наступні:

1) знання специфіки самого жаргону та виду спорту, в якому він використовується (фонові знання);

2) збереження образності при передачі понять, яких немає в нашій мові (описовий переклад чи використання нейтрального відповідника часто нівелює образність, закладену у висловлювання автором);

3) правильний і адекватний підбір еквіваленту відповідно до контексту (стежити за рівнем грубості, наданням позитивної чи негативної оцінки, використовувати еквіваленти, що існують в мові перекладу);

4) вміння підбирати еквіваленти зі спорту, що є популярним серед носіїв мови перекладу (збереження образності, розуміння того, що в мовленні використаний саме спортивний жаргонізм, використання образів та понять, зрозумілих читачеві).

Для дотримання всіх цих вимог перекладачеві необхідно буде консультуватися із фахівцями в даній галузі (безпосередньо спортсменами).

Подальшими перспективами нашого дослідження вбачаємо більш детальний аналіз шляхів перекладу термінів, що використовуються суто в американських видах спорту з оглядом на можливе укладання словника американських спортивних термінів та жаргонізмів.

Література

1. Маслова Г.М. Особливості та способи перекладу жаргонної лексики (на матеріалі художнього тексту). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. №21. том 1. С.122-124

2. Промська А.С., Юогданова І.Є. Лексико-семантична класифікація, основні способи творення та особливості перекладу лексем професійного жаргону працівників сфери цивільного захисту України англійською мовою. 2019. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/9119>

3. Словник української мови. Режим доступу: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%B6%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%BD>

References

1. Maslova H.M. Osoblyvosti ta sposoby perekladu zharhonnnoi leksyky (na materialii khudozhnogo tekstu). *Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. 2016. №21. tom 1. S.122-124

2. Promska A.S., Yuohdanova I.E. Leksyko-semantychna klasyfikatsiia, osnovni sposoby tvorennia ta osoblyvosti perekladu leksem profesiinoho zharhonu pratsivnykiv sfery tsyvilnoho zakhystu ukrainy anhliskoiu movoiu. 2019. Retrieved from: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/9119>

3. Slovyk ukrainskoi movy. Retrieved from: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%B6%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%BD>